

1.1 PEDAGOG V ZAJETÍ PRÁVA A VZTAHŮ

Nároky na pedagogy se v současné společnosti neustále zvyšují. Řešení problémů ve škole ve stále větší míře vyžaduje **znalosti a přehled** i v takových oblastech, které se na první pohled jeví jako vzdálené s pedagogickou praxí zdánlivě nesouvisející. Socializace současné mladé generace v České republice je složitější, než tomu bylo v minulosti. Je to způsobeno celou řadou vlivů, zejména **rozpadem dosud uznávaných hodnotových systémů** a norem chování. Tím se **snižuje význam a působení používaných výchovných metod**, oslabují se tím stávající sociální systémy a je nutné hledat **nové způsoby k jejich udržení nebo obnovení**. Uvedený **trend** se projevuje v plné míře ve školství a **promítá se do vztahů mezi učiteli a žáky i mezi žáky navzájem**. To sebou přináší řadu nových problémů, které je nutné na každé škole řešit. **Cílem je získání přehledu o sférách práva majících vliv na pedagoga a základních legislativních normách a jejich aplikace v řízení školy**. S touto znalostí pak souvisí právní odpovědnost pedagoga doslova na hraně trestní a občanskoprávní odpovědnosti. Tato přednáška by měla tyto **tři oblasti osvětlit**.

Vztah školy a zřizovatele

Zřizovatelem veřejnoprávních **základních škol** jsou **obce**. Jejich postavení jako zřizovatele vychází z oprávnění daných zákonem č. **128/2000 Sb., o obcích**, v posledním znění. Obec jako zřizovatel má práva i povinnosti v rozsahu stanoveném speciálními zákony, zejména musí respektovat ustanovení zákona č. 561/2004 Sb., **školský zákon**, v posledním znění a to včetně prováděcích předpisů. To se týká především otázek spojených s **financováním provozu** školy, **jmenování ředitele** školy a také případné **odpovědnosti za škodu** způsobenou v souvislosti s činností školy.

Postavení ředitele školy

Ředitel školy je **statutárním zástupcem**, tedy je jedinou osobou, která je oprávněná zastupovat školu jako právní subjekt v celém rozsahu, jednat za ni navenek, **podepisovat smlouvy, rozhodovat** o vnitřních záležitostech školy, odpovídá za použití finančních prostředků státního rozpočtu v souladu s účelem, na který byly přiděleny.

Postavení ředitele školy, rozsah jeho rozhodovacích pravomocí a další **kompetence jsou upraveny především ve školském zákoně a v zákoně o pedagogických pracovnících**. Nelze však zapomínat i na celou řadu dalších právních předpisů jako je **správní řád, zákoník práce, občanský zákoník**.

Má také další nepřenositelná práva daná pouze řediteli, která **vyplývají ze speciálních právních předpisů** ve školství, zejména pak ze školského zákona. Patří sem především **oprávnění uvedená v §§ 164 a 165** školského zákona. Jen ředitel školy a školského zařízení a nikdo jiný rozhoduje ve všech záležitostech týkajících se poskytování vzdělávání a školských služeb, pokud zákon nestanoví jinak, jen ředitel odpovídá za to, že škola a školské zařízení poskytuje vzdělávání a školské služby v souladu s tímto zákonem a vzdělávacími programy. Dále odpovídá za **odbornou a pedagogickou úroveň vzdělávání a školských služeb**, za zajištění dohledu nad dětmi a nezletilými žáky ve škole a školském zařízení.

Jestliže dojde např. ke zranění žáka při činnosti, která je součástí výuky, není vyloučena (na základě zjištěných okolností) trestní **odpovědnost ředitele** popř. jiného pedagogického pracovníka (podrobněji v kapitole 3).

Další oprávnění jsou stanovena v § 165 školského zákona. Ředitel školy a školského zařízení, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí, dále stanovuje organizaci a podmínky provozu školy a školského zařízení a za tím účelem **vydává organizační řád školy a školní řád**.

Ředitel školy a školského zařízení, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí, rozhoduje o právech a povinnostech **v oblasti státní správy** v případech stanovených zákonem. Pokud to zvláštní předpis nevyklučuje, tak se na tyto případy použije vždy zákon č. **500/2004 Sb., správní řád**, v posledním znění. Postupuje se podle § 183 školského zákona, který upravuje použití správního řádu. Také v případech, kdy se na rozhodnutí nevztahuje správní řád a rozhodnutí je kladné a školský zákon v § 165 odst. 2 neukládá ve věci vydat rozhodnutí, lze postupovat analogicky podle § 154 až 156 správního řádu, kde je upraveno neformální správní řízení a nevydávat rozhodnutí, ale vyjádření, sdělení, osvědčení bez předchozího řízení.

Práva a povinnosti pedagogických pracovníků

Práva, povinnosti a odpovědnost pedagogických pracovníků vyplývají:

- ze školského zákona,
- z právních předpisů pro zaměstnance škol a školských zařízení,
- z obecně závazných právních předpisů (zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v posledním znění, zákon 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v posledním znění).

Odpovědnost školy vyplývá z ustanovení § 29 odst. 1,2 školského zákona, § 10 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a § 2914 a § 2920, případně § 2923 nového občanského zákoníku. **Škola a školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky.** V souladu s ustanovením § 29 zákona školského zákona jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování a sociálně rizikových jevů.

Z uvedených právních předpisů lze dovozovat zejména otázky spojené s odpovědností pedagogických pracovníků za škodu způsobenou při výkonu povolání zaměstnavateli, tj. škole, nebo žákům.

Odpovědnost školy a pedagogů ve vztahu k žákům lze dovodit ze znění **§ 2914 a § 2920 nového občanského zákoníku**. Pedagog, který poruší své povinnosti, byť z nedbalosti, neodpovídá za takto způsobenou škodu přímo 3. osobě (rodičům žáka), ale odpovídá svému zaměstnavateli – škole podle pracovně právních předpisů.

Odpovědnost za škodu tedy, s ohledem na nutnost **vykládat § 391 zákoníku práce** ve vztahu ke znění školského zákona, nese vždy právnická osoba vykonávající činnost školy nebo školského zařízení. Tato odpovědnost se vztahuje na škodu na majetku i na zdraví. Jestliže výše náhrady škody přesahuje možnosti školy, přechází tato povinnost na zřizovatele.

Trestní postih se použije až jako poslední možnost v případech, kdy nelze považovat vyřízení věci v rámci jiného právního odvětví např. podle zákoníku práce nebo podle občanského zákoníku za dostačující. Zkoumá se zavinění konkrétního pedagoga, popřípadě ředitele školy a to, **zda svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu**, např. ublížení na zdraví.

Práva a povinnosti žáků školy

Práva a povinnosti žáků a jejich rodičů jsou stanoveny v **§§ 21 a 22 školského zákona**. Vše by mělo být podrobně a přehledně rozpracováno dále ve školním řádu.

Povinnosti rodičů je třeba posuzovat podle zákona č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. Podle tohoto zákona rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. V **§ 884** a násl. se zde mimo jiné stanoví, že v rámci rodičovské zodpovědnosti, což je **souhrn práv a povinností rodičů vůči dětem**, mají klást důraz zejména na péči o zdraví dítěte, jeho **tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj**.

Mezi povinnosti rodičů zejména patří zajistit, aby dítě (žák) **docházel řádně do školy** (školského zařízení). Jestliže tuto svou povinnost rodiče neplní, lze věc oznámit OSPOD, popř. Policii ČR, jako podezření z trestného činu. Rodičům, kteří svým dětem umožňují **záškoláctví a neomluvené absence** povinné školní docházky, hrozí **obvinění z trestného činu**.

Důležitou roli zde plní také **orgány sociálně právní ochrany dětí** podle zákona č. 359/1999 Sb., **o sociálně-právní ochraně dětí**, v posledním znění. Podle § 7 uvedeného zákona, má škola i každý pedagog, také stanovenou oznamovací povinnost, je oprávněn upozornit na závažné chování dětí jejich rodiče.

Také žák může za zákonem stanovených podmínek odpovídat za škodu, kterou při vyučování způsobí na majetku školy nebo jinému žákovi. Ve vztahu odpovědnosti za škodu způsobenou nezletilou osobou – žákem, lze použít ustanovení § 2920 nového občanského zákoníku. **Žák odpovídá takto za škodu, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky**; společně a nerozdílně s ním odpovídá, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Není-li ten, kdo způsobí škodu, pro nezletilost nebo pro duševní poruchu schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Je tedy nutné posuzovat **každý případ individuálně**, na základě rozumové vyspělosti žáka ve vztahu k dané situaci.

Trestání mládeže je upraveno zákonem č. **218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže**. Účelem zákona je upravit **podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy** uvedené v trestním zákoníku, opatření za ně ukládaná a postup, rozhodování a výkon soudnictví. Mládeží se rozumí děti mladší patnácti let a mladiství.

Jestliže se takové dítě dopustí činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření k jeho nápravě. Řízení, ve kterém se taková věc projednává, je zvláštním občanským soudním řízením. Soud může na základě řízení uložit některá z opatření k nápravě

Příklad z praxe:

Lyžařský výcvik

Šéf výcviku, obžalovaný z přečinu útisku, zavedl spolu s trojicí kolegů nestandardní represe. Trestům dominoval nevinně nazývaný Andělíček spočívající ve **vyválení polonahého provinilce ve sněhu**. Potrestaný přitom několik sekund mával ve sněhu rukama. Stupnici trestů skrytých pod čísly hrací kostky si čtyřiatvacet účastníků kurzu loni v březnu odhlasovalo na boudě Jana v krkonošské Malé Úpě. Tresty, například polévání polonahých

provinilců před boudou vlažnou vodou, platily pro všechny včetně pedagogů. „Stanovili jsme pravidla suplující školní řád. Kdokoliv mohl s vylosovaným trestem nesouhlasit a riskovat tvrdší postih ve škole,“ říká obžalovaný.

Úřady a psychologové označili metody pedagogů za nevhodné. „Nešlo o šikanu. **Vedoucí výcviku ale dostatečně nevážil zdravotní rizika včetně erotického,** jakým je dívka ve spodním prádle ve sněhu. Došlo také ke znerovnoprávnění vztahu pedagog a žák,“ reagovali v Pedagogicko-psychologické poradně. „Vesměs dospělým žákům jsme chtěli demonstrovat, že pro všechny platí stejná pravidla,“ kontroval před soudem obžalovaný, jemuž hrozí až jeden rok vězení.